

պատճառ կ'ըլլայ, սրբուի. կրօտելը երկու կերպով կ'ըլլայ, սրսկելով ու ընկղմելով: Եթէ կերպով ընելու համար նախ չմարած կիրը կըծեծեն փոշի պէս, ու ցորենին վրայ կը տարածեն, յետոյ վրան ջուր կը լեցընեն ու կը խառնեն. երբեմն ալ կիրը տաք ջրի մէջ լուծելէն ետքը՝ ցանելու ցորենին վրայ կը տարածեն, ու առջինին պէս անդադար կը խառնեն. ջուրը այնչափ պիտի ըլլայ որ խիւսի թանձրութիւն ունենայ: — Երկրորդ կերպով կրօտելու համար՝ նախ վերի ըսածիս պէս կիրը ջրի հետ խառնէ, ետքը ցորենը մէջը լեցուր ու թիակով խառնէ՝ ինչուան մէկ քանի ժամ: Երբ մէջ թէ որ քիչ մը ծովու աղ ալ խառնես՝ աւելի աղէկ կ'ըլլայ. և աս կերպովս ինչուան բորբոսած հունտերն ալ կրնան բժշկուիլ: Ուրիշ քանի մը տեսակ նիւթեր ալ կան որ աս բանիս համար կը գործածուին. ինչպէս են ջրի մէջ լուծուած պղնձի ծծմբուտը¹, ջրախառն ծծմբային թթութեան² ու փոթասը և այլն: Բայց ամենէն շատ գտնուողն ու զօրաւորը կիրն ըլլալով, անիկայ գործածելու աւելի աղէկ է: — Ենացածը յաջորդ թերթին մէջ:

ԱՌՏԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պարզ հալեցնելու եւրպ:

Պարզ՝ հալեցնելու նոր կերպ մը հնարեց Լեֆեյր¹ անունով գաղղիացին. ասիկայ կ'ըսէ թէ նախ պէտք է ճարպը մանր մանր ջարդել, ու վրայէն կոշտ ջղերը և մսի կտորուանքները կտրել հանել, որպէս զի դիւրաւ հալի ու գործողութիւնը աղէկ յաջողի. վասն զի մեծ կտորները հալեցնելու համար՝ շատ ժամանակ կ'անցնի, և ուզածիդ պէս աղէկ չհալի:

1 Գ. շ. Sulfate de cuivre.

2 Գ. շ. Acide sulfurique.

3 Իւ Է. շ. լ.

4 Lefebvre.

Պարզ հալեցնելու համար ասիկային՝ բորակային ու ծծմբային թթութեան հետ շատ փորձեր ընելէն ետքը, յայտնի եղաւ որ աղային թթութեան հարկաւոր է, վասն զի ճարպին գէշ հոտ ու գէշ գոյն կու տայ, և չթողուր որ վրայի մաշկային մասունքները հալին. ուստի հիմա աս գործողութիւնը միայն ծծմբային թթութեանով կ'ընեն, վասն զի ասով ճարպին մէջ օտար նիւթերը բոլոր կը հալին՝ առանց ամենեւին ճարպին հետ միանալու, և անկէ պզտի մաս մը փճացընելու: Ուրեմն ան 50 լիպրէ ճարպ ու մանր ջարդէ. ետքը տաշտի մը մէջ 15 լիպրէ ջուր, ու կէս լիպրէ ծծմբային թթութեան լեցուր, որով հարկաւոր մասն ջերմաչափով 66° աստիճանի ջերմութիւն պատճառի. կամ թէ 15 լիպրէ ջուր, ու կէս լիպրէ բորակային թթութեան, որով 30° կամ 40° աստիճան կ'ըլլայ ջերմութիւնը: Եւ բազադրութիւնը շինելու համար՝ պէտք է թթութեան ջրին հետ քանի մը վայրկեան զարնել, որով ջրին եռացումը Պոմէին հեղուկաչափին 2° կամ 3° աստիճանը կը հասնի. ետքը նոյն բազադրութիւնը պէտք է ճարպին վրայ անցընել, որ ամանի մը մէջ զետեղած պիտի ըլլայ, անանկ որ բոլորովին հեղուկին մէջ ընկղմի. և այն պէս ձգելու է իրեք օր, ինչուան որ մաշկային մասերը բոլորովին հալին. որչափ աւելի հեղուկին մէջ կենալու ըլլայ ճարպը, ետքը այնչափ աւելի դիւրաւ կը հալի:

Երբոր ճարպը հալեցնելու ժամանակը հասնի, նախ թող տալու է որ ճարպին երեսը եղած աւելորդ ջուրը կաթկըծելով քամուի. ու մնացած 50 լիպրէ ճարպը թթութեան խալկինի մը մէջ, և վրան 12¹/₂ ինչուան 15 լիպրէ պարզ ջուր լեցընելու ու կրակի վրայ դնելու է. երբոր բաւական հալի ստեպ խառնելու է, որպէս զի ճարպին ամէն մասունքները իրարմէ քակուին. վասն զի ծծմբութեան ջրին վրայ պաղ

ջուր լեցրնելով՝ ճարպը քիչ մը կը պնդանայ : Այդոր եռացման աստիճանը հասնի, դեռ 20 կամ 25 վայրկեան խառնելու է՝ ինչուան որ ջուրն ու ճարպը իրարմէ զատուին :

Այդոր ճարպը բոլորովին հալի, խալկինը կրակէն վար առնելու է, և ուրիշ տաշտի մը վրայ քամոց՝ մը դնելու, ու հալած ճարպը շերեփով՝ անոր մէջ լեցրնելու է, որպէս զի օտար նիւթերէն զատուի : Եւ գործողութիւններուն ատենը ճարպին մէջի դիրտը կէս մը խալկինին տակը կ'իջնայ, կէս մըն ալ ջրին երեսը կը կենայ . խալկինին տակը նստած դիրտին մէջ՝ ալ ամենեւին ճարպ չմնար, իսկ ջրին վրայինէն դեռ կրնայ ելլել . ուստի ջուրը պաղելէն ետքը կրնաս դուրս հանել, ու երկրորդ անգամ՝ ուրիշ ճարպի հետ նորէն հալեցրնել :

Իսկ ան թոյլ խարխըծիները՝ որ խալկինին տակը ու ջրին երեսը կը գտնուին, թէպէտ մոմ շինելու ամենեւին չեն գար, բայց պէտք չենետեւ. վասն զի անկէ մեծ վաստակ կը հանուի՝ հասարակ սապոն ու ծխաներկ շինելու գործածելով . փայտի սղոցուքին հետ ալ խառնելով՝ վառելու պատուական նիւթ մը կ'ըլլայ :

Հալեցուցած ճարպը կենալով՝ ինքիրեն կը ճերմըկի, և ուզած ատենդ կրնաս անկէ մոմ թափել ու գործածել : Հալեցրնելու աշխատանքը շատ կը դիւրանայ՝ թէ որ ամէն անգամուն խալկինը չպարպես . հապա երբոր ճարպը քանի մը վայրկեան հալեցրնելէդ ետքը՝ բաւական կը հալի, ան հալած եղը շերեփով քամոցէ անցընես, ու տեղը ուրիշ ճարպի մանրուք դնես . ասանկ քանի մը անգամ ըրէ՝ ինչուան որ տեսնես թէ խալկինը խարխըծինով կամ չհալած նիւթերով բաւական լեցուեր է . ան ատեն զանոնք մէջէն հանէ, և ուրիշ տաշտի մը մէջ դիր . երկայն ատեն այնպէս տաք մնալով՝ ետքը դիւրաւ կը

լուծուին : Բայց աս ալ գիտնալու է որ ամէն անգամ խալկինին մէջ նոր ճարպ դնելուն՝ պէտք է հետն ալ ջուր լեցրնել, որպէս զի ճարպին վրան չափաւոր թրջուի, ու խալկինին չկըպչի . որ ստէպ կը հանդիպի՝ թէ որ աս ըզգուշութիւնը չընես :

Ճարպ հալեցրնելու ուրիշ կերպ մըն ալ դնենք, որ նոյնպէս շատ օգտակար է ու աղէկ կը յաջողի : Ճարպը օրերով թթուութեամբ ջրին մէջ դնելու տեղը՝ մէկէն խալկինին մէջ կը դնես, ու նոյն ջուրը վրան կը թափես, այսինքն 12 կամ 15 լիպրէ ջուր՝ 50 լիպրէ ճարպին վրայ . և եփելէն ետքը երբոր ջուրը կը ցնդի՝ 50 լիպրէ ճարպին վրայ կէս լիպրէ թթուութեամբ կը լեցրնես . բայց աս թթուութեամբ 6 կամ 8 լիպրէ ջրով եփած պիտի ըլլայ, որ խիստ աղէկ կը լուծէ ճարպին սոսկ ջրի մէջ չլուծուած մասունքները :

Ետենով ճարպը սաստիկ կրակի վրայ կը հալեցրնէին առանց ջրի . ուրով երկու տեսակ փնաս կ'ըլլար . մէյմը որ այրելով՝ ճարպին մէկ մասը կը ցընդէր . մէյմըն ալ որ անտանելի հոտ մը կը ձգէր : Իսկ հիմա աս վերի դրած հնարքովս՝ ամենեւին աս փնասը չըլլար . վասն զի թթուութեամբ ջուրը ճարպին մէջի փտտած ու հոտած աղտոտութիւնները բոլոր իրեն կը քաշէ : Եւ մանապէս առաջ ճարպը վերջի աստիճանի կը տաքցրնէին՝ որպէս զի խարխըծիներն այրին ու մէջի ջղերը բոլորովին ելլեն . բայց ոչ միայն անկարելի կ'ըլլար անոնց մէջէն բոլոր ջղերը հանելը, հապա ճարպին մէկ մասն ալ կը ցնդէր : Իսկ մեր դրած կերպովը՝ ջերմութիւնը ջրի եռացման աստիճանէն աւելի չէ . և ջուրն է եռացողը, չէ թէ ճարպը . ուստի չկրնար ըլլալ որ ճարպէն մէկ մաս մը ցնդի ջերմութեան պատճառաւ : Եւ որով որ թթուութիւնն ու թուր խարխըծիներն ալ լուծուելով՝ մէջի ճարպերնին բոլորովին դուրս կ'ելլեն . անով ամենեւին փնաս չըլլար : Իսկ

ձեալ, քանի որ աս հնարքս չէր գտնուած՝ ճարպը շատ ուշ կը հալէր, ու շատ վառելու նիւթ կը փճանար. իսկ հիմա աւելի շուտ կը հալի, ու վառելու քիչ նիւթ կ'երթայ. խարխընծիները ճզմելու ալ ժամանակ չկորսուիր:

Ճարպը դրելէն ետքը:—Ո՛րքի ըսած կերպովս ճարպը հալեցընելէն ետքը, խիստ պատուական մոմ կը շինուի. բայց թէ անկէ ալ ազնիւ ուզես շինել, պէտք է ճարպը նորէն զտես: Ըն 50 լիպրէ հալեցուցած ճարպ, ու մանր ջարդէ. անոնաւ 15 լիպրէ մաքուր ջուր, և մէկ ունկի ու կէս ծծրմբային թթուուտի հետ խառնէ, որով 66 աստիճան ջերմութիւն կը պատճառի. ետքը ամէնը մէկէն խալկինի մը մէջ լեցուր, ու չափաւոր կրակի մը վրայ դիր: Արբոր եփ ելլելու վրայ կ'ըլլայ, կը սկսի սաստիկ փրփրիլ. ան միջոցին շերեփով մը փրփուրները վրայէն առ, ու երբեմն երբեմն խառնէ, ու խալկինին մէջի ջուրը շերեփով մը վեր առ՝ նորէն մէջը լեցուր, ո՞պ զի աւելի դիւրաւ փրփրի. երբոր ալ չփրփրիր՝ կրակը սաստկացուր ինչուան որ սկսի եռալ, ու անանկ կենայ 30 կամ 40 վայրկեան. ան միջոցին նորէն միակերպ խառնէ շերեփով մը, որպէս զի բոլոր նիւթը տալնուվրայ ըլլայ. ու կրակէն վար առնելէդ ետքը ճարպին մէջի կոշտ ու պինդ մասուները ջրին տակը իջնան:

Ընկէ ետքը ճարպն ու ջուրը խալկինին մէջէն թափէ ուրիշ մաքուր տաշտի մը մէջ. երբոր ճարպը քիչ մը պաղի՝ զգուշութեամբ ուրիշ ամանի մէջ պարպէ անիկայ. բայց նայէ որ մէկ թթաչափ թանձրութիւն ջրին երեսը ճարպ ձգես, որպէս զի չըլլայ թէ ճարպը բոլորովին առնելով՝ մէջը ջուր ալ խառնուի. որ մոմ շինելէդ ետքը վառելու մեծ արգելք կ'ըլլայ, ու վտանգաւոր է: Ճարպը աս կերպով զտելէդ ետքը՝ ամենեւին մէջը օտար նիւթերու մասունք չմնար. և անկէ շինուած մոմերը կ'ըլլան ճեր-

մակ, չոր, կարծր, լոյսերնին մաքուր, և քովերնէն ամենեւին արցունք չվազեր:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ո՞րքի Լճագորի:

ԼՍԻԱՑԻՔ և Լճորիկեցիք իրենց պատմութեանց մէջ շատ օրինակներով կը հաստատեն թէ վագրներն ու առիւծները պզտիկուց որ բռնուին ու աղէկ հոգացուին, կ'ընտանենան, ու իրենց տիրոջը վրայ մեծ սէր կը կապեն. բայց մեծնալէն ետքը իրենց բնական վայրենութիւնը բռնածին պէս՝ ամէն ընտանութիւն կը մոռնան: Այսպէս մէջ ալ այսպիսի պատմութիւններ չեն պակսիր: Ո՞րքի Լճագորի անունով կտրիճը հիմակուան ատենս յայտնի կը ցուցնէ թէ մարդս բովանդակ ստեղծուածներուն վրայ իրաւցընէ տէր ու իշխան է: Արկարգանք լրագիրներու մէջ, թէ յուլիս ամսուն՝ Լճագորիացուց թագուհին առջևը երկու հատ առիւծի ձագ տարեր է, որ մէյմէկ ընտանի շնիկներու պէս կը քծնին եղեր իրենց տիրոջը. թագուհին ալ շատ ախորժեր ու հաւներ է այնպիսի նոր տեսարանին:

Ո՞րքի Լճագորի տասուերկու տարեկան տղայ եղած ատենը սկսեր է ետևէ ըլլալ որինչ և իցէ անյաղթելի երեւցած բաներուն ալ յաղթէ: Ըն մտածմունքով գաղտուկ կ'ելլէր տնէն, Լճորիկայի անտառները կը պտըտէր, որ սորդներու հետ ընկերութիւն կ'ընէր: Աթը տարի ասանկ պտըտելէն ետքը դարձաւ իր հօրը տունը, տեսաւ որ իր ծնողքը շատ նեղութեան մէջ են. մտածեց որ իր սորված արհեստովը անոնց ալ ապրուստը ճարէ. թէպէտ և առաջուց միտքը ստակ վաստակիլ չէր, հապա միայն զուար-